

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเมืองเป็นเรื่องที่คนทุกคนในสังคมเข้าไปเกี่ยวข้องกับอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “ปฏิริยาสัมพันธ์ของมนุษย์” หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเรื่องของการพูด การจูงใจ ขณะที่การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพูด การจูงใจ และการกระทำในทางการเมือง

Aristotle ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมือง ในหนังสือ Politics เขาระบุว่า มนุษย์เป็น “สัตว์การเมือง” และเน้นด้วยว่าเป็นสิ่งมีชีวิตประเภทเดียวที่มีความสามารถทางภาษา (Denton & Woodward , อ้างถึงใน เสถียร เชษประทีป, ม.ป.ป.)

การสื่อสารกับการเมืองจึงเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้

การสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญมากทางการเมืองในปัจจุบัน การรายงานข่าวสาธารณะส่วนใหญ่กระทำผ่านสื่อมวลชน มีประชาชนไม่กี่คนที่ได้รับข่าวสารทางเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองด้วยตนเองโดยตรง สื่อมวลชนเป็นแหล่งสารสำคัญที่ “มี” หรือ “อาจมี” อิทธิพลต่อความรู้ ความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของประชาชน

หากมองย้อน กลับ ไปที่เหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 ที่เรียกกันทั่วไปว่า เหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” คงไม่อาจปฏิเสธว่า คนไทยนับล้านคนได้เห็นภาพความทารุณโหดร้ายของเหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าว ผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ นิตยสาร แผ่นปลิว และโทรทัศน์ ขณะที่มีคนจำนวนน้อยนิดมีโอกาสดูเห็นเหตุการณ์นั้นโดยตรง

ช่วงที่มี เหตุการณ์สำคัญทางการเมือง เช่น การปฏิวัติ รัฐประหาร การเลือกตั้งผู้นำประเทศ สื่อมวลชนจะถ่ายทอดข่าวสารเหล่านี้อย่างมาก แต่ในยามปกติประชาชนจะได้รับข่าวสารด้านอื่นมากกว่า ที่มากที่สุดคือบันเทิงและโฆษณา (เสถียร เชษประทีป , อ้างแล้ว)

หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนแขนงแรกที่ถือกำเนิดขึ้นมาในโลก พร้อม ๆ กับกำเนิดแท่นพิมพ์ และมีประวัติศาสตร์อันยาวนานในการต่อสู้เพื่อประชาชน จนได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก รวมทั้งประเทศไทยด้วย

บทบาทสำคัญประการหนึ่งของหนังสือพิมพ์ไทยในช่วง 60 ปี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการเสนอข่าวสารการเมืองมาโดยตลอด และบ่อยครั้งที่หนังสือพิมพ์เป็นผู้จุดประเด็นสำคัญทางการเมือง วิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ในขณะที่สื่ออื่น ๆ เช่น วิทยุโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง อยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาล จึงมีบทบาททางการเมืองน้อยกว่า

แม้ว่าในยุคปัจจุบันการสื่อสารจะเปิดกว้างและเสรีมากขึ้น วิทยุโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงเริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น โดยอาศัยข้อได้เปรียบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้ฉับไวมากกว่า ขณะเดียวกันก็มีสื่อใหม่ ๆ เกิดขึ้นในระบบสื่อสารมวลชน เช่น อินเทอร์เน็ต (Internet) ที่มีจุดเด่นคือความเร็วในการส่งสาร แต่ก็ยังมีข้อด้อยในการใช้ เนื่องจากต้องส่งผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ สื่อดังกล่าวจึงยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งระบบการสื่อสารโทรคมนาคมยังเข้าไปไม่ถึง

จากข้อจำกัดของสื่ออื่นดังกล่าวแล้ว ประกอบกับคุณสมบัติสำคัญของหนังสือพิมพ์ เช่น สามารถเก็บไว้ได้นาน ราคาถูก ข่าวสารที่ตีพิมพ์มีรายละเอียดครบถ้วน เนื้อหาหลากหลาย สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างตรงไปตรงมา ฯลฯ หนังสือพิมพ์จึงยังคงเป็นสื่อมวลชนที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมจนถึงปัจจุบัน

ข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันมีจำนวนมาก แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องของเนื้อที่ ทำให้หนังสือพิมพ์สามารถเสนอข่าวได้เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น โดยข่าวทุกข่าวที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน จะถูกคัดเลือกและจัดอันดับความสำคัญจากกองบรรณาธิการ ประกอบด้วยบรรณาธิการข่าว หัวหน้าข่าว และผู้สื่อข่าว ซึ่งทำหน้าที่นายประตู (Gate Keeper) กรองข่าวสารที่พิจารณาแล้วเห็นว่ามี ความสำคัญมากที่สุดและรองลงมาให้กับผู้อ่าน

นั่นคือ หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่ในการกำหนดวาระข่าวสาร (To Set Agenda) ซึ่งหมายถึง การที่สื่อมวลชนทำหน้าที่ในการเป็นผู้กำหนดวาระว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวข่าวสารประเด็นใดหรือหัวข้อใดที่มีความสำคัญ ประชาชนซึ่งเป็นผู้รับข่าวสารก็จะทราบว่าในช่วงเวลานั้นข่าวสารใดบ้างที่มีความสำคัญ

McCombs และ Shaw กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง The Agenda-Setting Function of Mass Media ว่า “ในการคัดเลือกหรือเสนอข่าวสารนั้น บรรณาธิการ เจ้าหน้าที่ห้องข่าว และผู้ประกาศข่าว มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความเป็นจริงทางการเมือง ผู้อ่านไม่เพียงแต่จะเรียนรู้จากประเด็นข่าวที่เลือกสรรให้ แต่ยังได้รู้ถึงความสำคัญของประเด็นข่าวจากความถี่ และการวางตำแหน่งในการนำเสนอ” (McCombs & Shaw , 1972. อ้างถึงใน ปาจริย์ ชนะสมบุญณีกิจ , 2538)

หากวาระข่าวสารของหนังสือพิมพ์มีความสอดคล้องกับ วาระข่าวสารของประชาชนผู้รับสารจริง ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาข่าว จะได้ตระหนักถึงความสำคัญในการคัดเลือกข่าวและส่งเสริมให้ผู้อ่านได้รับข้อมูลในบางประเด็นที่มีความสำคัญ เช่น ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องระคับมหากอก เข้าใจยาก และประชาชนยังมีความรู้อย่างผิวเผิน เพื่อประชาชนจะได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของเรื่องเหล่านี้

จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาว่า วาระข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ มีความสอดคล้องกับ วาระข่าวสารทางการเมืองของผู้อ่านหรือไม่ เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการเลือกใช้สื่อหนังสือพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองให้แก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

ในการศึกษาเรื่องกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) นอกเหนือจากการศึกษาเรื่องการกำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชน (Media Agenda) และการกำหนดวาระข่าวสารของสาธารณชน (Public Agenda) แล้ว ระยะเวลาที่มีการให้ความสำคัญในการศึกษา การกำหนดวาระข่าวสารของบุคคล (Individual Agenda) มากขึ้น เพราะนอกเหนือจากการสื่อสารมวลชนแล้ว การสื่อสารในระดับบุคคลก็มีความสำคัญในกระบวนการสื่อสารทุกประเภท ซึ่งหมายรวมไปถึงการสื่อสารทางการเมืองด้วย

เสถียร เชษประทับ ให้ทรรศนะว่า “แม้เทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคมจะเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่การสื่อสารในบางพื้นที่ยังคงลักษณะที่เคยเป็นมาเมื่อหลายร้อยหลายพันปีมาแล้ว ประชาชนยังคงพบปะพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องการเมืองและเรื่องทั่ว ๆ ไปในตลาดหรือในร้านกาแฟ การสื่อสารระหว่างบุคคลยังคงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งประการหนึ่งของระบบการเมืองทุกระบบ” (เสถียร เชษประทับ ,อ้างแล้ว)

งานวิจัยหลายเรื่องชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นตัวแปรหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการกำหนดวาระข่าวสาร

McLeod , Backer และ Byrnes ตั้งข้อสังเกตว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนตัดสินใจในการออกเสียงเลือกตั้งในช่วงที่มีการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ (McLeod , Backer & Byrnes , 1974)

ขณะที่ Hong และ Shemer ระบุว่า สื่อบุคคลเป็นตัวแทรกซ้อนที่สำคัญ ในการกำหนดวาระข่าวสารจากสื่อมวลชนสู่ประชาชน (Hong & Shemer , อ้างใน Brosius & Weimann ,1996)

Erbring , Goldenberg และ Miller ได้ทำการวิจัยเรื่อง Front-page News and Real-world Cues : A New Look at Agenda Setting by the Media ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะจะช่วยคนในสังคมในการทำความเข้าใจเนื้อหาข่าวได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็เพิ่มความตระหนักในประเด็นปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ดียิ่งขึ้น (Erbring , Goldenberg & Miller ,1980. อ้างถึงใน Brosius & Weimann , 1996)

จะเห็นว่า มีงานวิจัยในต่างประเทศจำนวนไม่น้อยที่สนใจบทบาทของสื่อบุคคลในการเป็นตัวกลางถ่ายทอดวาระข่าวสารของหนังสือพิมพ์ไปยังประชาชน ขณะที่งานวิจัยในประเทศไทยยังไม่มีผู้ทำการศึกษาบทบาทดังกล่าวมากนัก

และสื่อบุคคลที่มีแนวโน้มว่าจะเผยแพร่ข้อมูลสำคัญให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างน่าเชื่อถือก็คือผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) ซึ่งมีลักษณะของความเป็นแหล่งสารที่มีความน่าเชื่อถือ (Credibility) อันเนื่องมาจากลักษณะบางประการ เช่น เป็นผู้เปิดรับสื่อสารมวลชนมากกว่า มีการสื่อสารระหว่างบุคคลมากกว่า มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากกว่า มีโอกาสออกจากชุมชนไปสู่เมืองมากกว่า มีสถานะทางสังคมสูงกว่า มีการศึกษาสูงกว่า มีอายุมากกว่า และเป็นผู้ยอมรับนวัตกรรมได้เร็วกว่า เป็นต้น

จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่จะศึกษาว่า ผู้นำทางความคิด มีบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารให้กับประชาชนหรือไม่ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น วาระข่าวสารทางการเมืองของผู้นำทางความคิดก็น่าจะสอดคล้องกับวาระข่าวสารทางการเมืองของประชาชน

ขณะเดียวกันหากผู้นำทางความคิดเป็นผู้ที่รับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์แล้วถ่ายทอดไปยังประชาชน วาระข่าวสารทางการเมืองของผู้นำทางความคิดกับวาระข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ ก็น่าจะมีความสอดคล้องกัน

นั่นหมายความว่าในการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองในสังคม วาระข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์น่าจะสอดคล้องกับวาระข่าวสารทางการเมืองของผู้นำทางความคิดและวาระข่าวสารทางการเมืองของประชาชน ซึ่งในขณะนี้ยังไม่มีการวิจัยใดที่ขึ้นต้นความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวว่าเป็นจริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

จึงควรที่จะทำการศึกษาว่า วาระข่าวสารของ 3 ตัวแปรดังกล่าว มีความสอดคล้องกันหรือไม่ ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาและทดสอบแนวคิดการกำหนดวาระข่าวสารควบคู่ไปกับแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางความคิดและการสื่อสารแบบสองขั้นตอนในบริบทของสังคมไทย และในช่วงเวลาที่แตกต่างไปจากงานวิจัยเดิมที่เคยทำมา

คำถามนำวิจัย

1. วาระข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์กับวาระข่าวสารทางการเมืองของประชาชน มีความสอดคล้องกันหรือไม่
2. วาระข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์กับวาระข่าวสารทางการเมืองของผู้นำทางความคิด มีความสอดคล้องกันหรือไม่
3. วาระข่าวสารทางการเมืองของผู้นำทางความคิดกับวาระข่าวสารทางการเมืองของประชาชน มีความสอดคล้องกันหรือไม่
4. หนังสือพิมพ์เป็นผู้กำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองให้กับผู้นำทางความคิดมากกว่าประชาชนหรือไม่
5. ผู้นำทางความคิดเป็นผู้กำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองให้กับประชาชนมากกว่าหนังสือพิมพ์หรือไม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่าง วาระข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์กับวาระข่าวสารทางการเมืองของประชาชน
2. เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่าง วาระข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์กับวาระข่าวสารทางการเมืองของผู้นำทางความคิด
3. เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่าง วาระข่าวสารทางการเมืองของผู้นำทางความคิดกับวาระข่าวสารทางการเมืองของประชาชน
4. เพื่อพิสูจน์ว่าหนังสือพิมพ์เป็นผู้กำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองให้กับผู้นำทางความคิดมากกว่ากำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองให้กับประชาชน
5. เพื่อพิสูจน์ว่าผู้นำทางความคิดเป็นผู้กำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองให้กับประชาชนมากกว่าหนังสือพิมพ์เป็นผู้กำหนด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการทดสอบแนวคิด การกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) และ การสื่อสารแบบสองขั้นตอน (The Two-step Flow Model) ในบริบทของสังคมไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเชิงวิชาการ
2. ข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัย จะทำให้ทราบถึงความตระหนักในการนำเสนอประเด็นทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ และความตระหนักในความสำคัญของประเด็นทางการเมืองของประชาชน ซึ่งสามารถนำไปประกอบการพัฒนาบทบาทของหนังสือพิมพ์ในการกำหนดวาระข่าวสารให้กับประชาชนในโอกาสต่อไป